

Г. М. Седіло, Н. М. Котько

**Формування інноваційно-орієнтованої моделі
функціонування галузі тваринництва як передумова
забезпечення сталості сільського розвитку
Карпатського регіону**

Конкретизовано чинники, вплив яких обумовлює перспективи реалізації потенціалу зростання ефективності тваринництва як передумови становлення багатофункціональності сільських територій. Запровадження інноваційних підходів господарювання ув'язується з адаптацією систем ведення галузей до зональних ґрунтово-кліматичних умов, необхідністю врахування місцевих соціально-економічних реалій сільського розвитку та сформованих структурних організаційно-виробничих особливостей регіонального АПК.

Ключові слова: сільські території, сільський розвиток, галузі тваринництва, галузева структура, інноваційно-орієнтована модель агропромислового розвитку.

Постановка проблеми. В умовах збурення процесів нестабільності в світі, наростання міждержавних протиріч і протистоянь між торгово-економічними блоками держав, загроз розгортання ескалації воєнного конфлікту на території України збереження та посилення геополітичних позицій нашої держави потребує переосмислення і наповнення новим, відповідним до виниклих викликів, якісним змістом усіх складових конкурентоспроможності нашої держави. У даному контексті необхідність вирішення проблеми забезпечення ефективного і збалансованого розвитку аграрного сектора і сільських територій – як запоруки національної продовольчої безпеки, раціонального використання їх природних, трудових і виробничих ресурсів, досягнення високих соціальних стандартів і нормативів життя громадян – є одним із ключових стратегічних пріоритетів вітчизняної економічної політики.

Успішність його практичної реалізації вимагає раціональних структурних змін у аграрній сфері, що базувались би на оптимальному поєднанні галузей рослинництва і тваринництва й інноваційно-орієнтованому їх веденні та формуванні на цій основі диверсифікації господарської діяльності, активізації підприємницької діяльності селян, становлення багатофункціональності сільських територій.

© Г. М. Седіло, Н. М. Котько, 2014.

Деструктивний вплив деформованої і неефективної галузевої структури сільськогосподарського виробництва з домінуванням його рослинницького, переважно експортно-орієнтованого, сегменту на розвиток сільською економіці особливо відчутно дається взнаки на регіональному і місцевому рівнях, де, власне, і закладаються фінансові підвалини соціально-економічного розвитку села, конкурентоспроможність галузей аграрного сектора, економічна спроможність і інвестиційна привабливість сільських територій, добробут та екологічно безпечне середовище життєдіяльності населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зазначеній постановці дослідження проблеми здійснювали вчені В. Я. Амбросов, О. А. Біттер, О. М. Бородіна, В. В. Борщевський, О. Г. Булавка, Ю. Е. Губені, В. С. Дієсперов, С. М. Кваша, Г. В. Ковальова, Ю. О. Лупенко, О. В. Мазуренко, Й. М. Малік, В. Я. Месель-Веселяк, І. В. Прокопа, П. Т. Саблук, Р. І. Тринько, В. В. Юрчишин та інші. Виникнення безпрецедентних для новітньої історії нашої держави загроз національній безпеці потребує розширення спектру досліджень проблеми формування нової парадигми зокрема розвитку галузі тваринництва, що відіграє як важливу продовольчу функцію та соціально-економічну й еколого-стабілізуючу роль для сільських територій, так і сировинну – в забезпеченні підвищення рівня боєздатності армії.

Мета статті: конкретизувати чинники та окреслити шляхи формування інноваційно-орієнтованої моделі розвитку галузі тваринництва з врахуванням особливостей складових ресурсного потенціалу сільських територій Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу. Галузі тваринництва Карпатського регіону відіграють вагомую роль у формуванні продовольчої безпеки держави та в розвитку територіального господарського комплексу і сільської економіки. Зокрема в 2013 р. їх внесок у загальні обсяги виробництва валової продукції тваринництва дорівнював 13,8%. Частка регіону у загальнодержавних обсягах виробництва продукції тваринництва всіма категоріями господарств у 2013 р. становила: м'яса усіх видів (у забійній вазі) – 13,1%; молока усіх видів – 15,7%; яєць – 10,8%; вовни – 11,4%. Станом на 1.01. 2014 р. в усіх категоріях господарств утримувалось 15,2% загальнодержавної чисельності поголів'я ВРХ, 17,2% – корів, 13,6% – свиней, 16,0% – овець і кіз, 9,4% – поголів'я птиці. Від ведення галузей тваринництва в тій чи іншій мірі залежать понад 686 тис. сільських домогосподарств регіону.

Карпатський регіон, за умови запровадження науково-обґрунтованих систем ведення сільськогосподарських галузей та створення сприятливого інституційно-економічного середовища, уже в середньостроковій перспективі спроможний забезпечити зростання обсягів виробництва кормових культур – на 40-43 %, молока – в 1,5-1,7 рази, м'яса – в 1,6-2,1 рази, яєць – на 10-12%.

На сучасному етапі для підвищення ефективності тваринницької галузі важливого значення набуває формування інноваційної моделі, яка повинна базуватися на основних чинниках інноваційного розвитку, що дасть змогу досягти максимально високого економічного й соціального ефекту [1].

Наразі ж доводиться констатувати, що ведення галузей тваринництва на крайній низькому рівні забезпечує виконання притаманних їм продовольчої, соціальної і економічної й екологічної функцій. Так, показники споживання (2012 р.), з розрахунку на 1 особу, м'яса і м'ясопродуктів по відношенню до раціональної норми коливались від 51,4% в Івано-Франківській області до 61,6% – в Закарпатській (в Україні 68,0%); молока і молокопродуктів – від 59,5% – у Львівській області до 68,4% в Івано-Франківській (в Україні 56,6%). У середньодобовому раціоні населення 28,6% забезпечується за рахунок споживання продукції тваринного походження, що майже у 2 рази нижче за встановлений пороговий критерій (55%) [2]. Визначальна причина такого дисбалансу полягає в тому, що за існуючих пропорцій споживчих цін на продовольчі товари 1 тис. кілокалорій у продуктах тваринного походження коштує споживачеві в 8-10 разів дорожче, ніж у продуктах рослинництва [3]. При цьому у структурі собівартості виробництва продукції тваринництва (2012 р.) питома вага витрат на оплату праці й відрахування на соціальні заходи коливалась від 6,1% у Івано-Франківській області до 12,7% – в Чернівецькій (у середньому в Україні даний показник становив 12,6%).

Занепад тваринницьких галузей, як загалом у державі, так і в регіоні за існуючого низького рівня платоспроможної ємності продовольчого ринку обумовлений переважною орієнтацією агробізнесу на вирощування високоприбуткових культур. Так, із 42,3 тис. сільськогосподарських підприємств України поголів'я ВРХ утримують тільки 8,2%, корів – 7,6%, свиней – 7,7%, овець і кіз – 2,5%. І хоча в Карпатському регіоні, де налічується 3,4 тис. агроформувань, дані показники є вищими і становлять відповідно: 14,6%; 11,9%; 10,8% і 4,2%, однак для забезпечення динамічного розвитку тваринництва їх рівень є недостатнім.

Характерною відмінністю регіону стосовно рівня концентрації утримуваного в сільськогосподарських підприємствах поголів'я є домінування агроформувань з чисельністю стада всіх видів тварин, що становить менше 100 голів. Так, якщо в середньому по Україні питома вага таких господарств з поголів'ям ВРХ становить 42%, то в Львівській області налічується 60,7% таких агроформувань, Чернівецькій – 80,3%, Івано-Франківській – 82,5%, Закарпатській – 88,8%; корів відповідно – 52,6%, 80%, – 86,4%, 87% і 94 відсотки. Менше 100 голів свиней вирощують у середньому в державі 35,8% сільськогосподарських підприємств, у областях, що входять до складу Карпатського регіону їх частка коливається від 48,6% у Львівській області

до 78,7% – Закарпатській. Стосовно рівня концентрації поголів'я овець кіз, даний показник найбільш істотно відрізняється від загальнодержавного (53,6% агроформувань з кількістю менше 100 голів) в Івано-Франківській області – 80,6%. Зростання масштабів ведення галузі вівчарства і козівництва відбувається на Закарпатті, де в сільськогосподарських підприємствах на початок 2014 р. налічувалось 6 господарств з чисельністю поголів'я даних видів тварин від 500 до 999 голів та 4 – від 1000 до 1999 голів.

Рівень концентрації у сільськогосподарських підприємствах поголів'я тварин, за умови повноцінного використання генетичного потенціалу (його реалізація у свинарстві становить 48%, у виробництві молока - 58,9, яловичини - 54% [4]), можна було б розцінювати як такий, що загалом відповідає особливостям природнокліматичних, трудових і соціальних умов Карпатського регіону. Однак аналіз показників, що характеризують середньодобові прирости ВРХ та свиней на вирощуванні, відгодівлі (нагулі), середньорічних надоїв молока з розрахунку на корову, виходу приплоду телят на 100 корів, приплоду поросят на 100 основних свиноматок свідчить про вкрай незадовільний стан продуктивності та відтворення поголів'я галузей тваринництва в сільськогосподарських підприємствах (табл. 1).

Потенціал же нарощування обсягів виробництва сегментом господарств населення, за незмітності державної політики щодо нього, є значною мірою вичерпаним. Питома вага домогосподарств регіону, що утримують будь який вид худоби і птиці упродовж останніх років зазнала доволі істотних змін – зменшення в 2013 р., порівняно з 2005 р., становить близько 6%. За аналізований період поголів'я утримуваного подвірними господарствами ВРХ скоротилось на 30,1%, корів – на 33,8%, свиней – на 8,8%, птиці – на 6,5%, овець і кіз – збільшилось на 26,4%.

Зростання ефективності розвитку тваринництва та рівня конкурентоспроможності його продукції можливе лише на основі запровадження інноваційних підходів господарювання, що передбачають адаптацію систем ведення галузей до зональних ґрунтово-кліматичних умов, врахування реалій соціально-економічного розвитку сільських територій регіону, сформованих структурних організаційно-виробничих особливостей регіонального АПВ.

Ключовими завданнями наукового забезпечення формування складових конкурентоспроможності тваринництва є:

- реалізація генетичного потенціалу продуктивності тварин завдяки поліпшенню якісного складу поголів'я;
- зростання рівня наукоємності технологій виробництва та заготівлі високоєфективних, збалансованих кормів, запровадження раціональних диференційованих систем та норм годівлі з метою під-

Таблиця 1

Диференціація підприємств Карпатського регіону за показниками продуктивності та відтворення поголів'я в галузях тваринництва, 2013 р*., %

Адміністративно – територіальні одиниці	Всього	Частка сільськогосподарських підприємств за рівнем інтенсивності, %		
		Низько інтенсивні	Середньо інтенсивні	Високо інтенсивні
<i>Середньодобові прирости ВРХ на вирощуванні, відгодівлі та нагулі, г</i>				
Закарпатська область	100,0	27,0	45,0	28,0
Івано-Франківська область	100,0	14,0	74,0	12,0
Львівська область	100,0	22,0	61,0	17,0
Чернівецька область	100,0	13,0	68,0	19,0
Україна	100,0	24,0	56,0	20,0
<i>Середньодобові прирости свиней на вирощуванні та відгодівлі, г</i>				
Закарпатська область	100,0	42,0	41,0	17,0
Івано-Франківська область	100,0	37,0	46,0	17,0
Львівська область	100,0	36,0	42,0	22,0
Чернівецька область	100,0	37,0	34,0	29,0
Україна	100,0	61,0	33,0	16,0
<i>Середньорічний надій молока від корови, кг, гол</i>				
Закарпатська область	100,0	32,0	68,0	-
Івано-Франківська область	100,0	17,0	77,0	6,0
Львівська область	100,0	16,0	75,0	9,0
Чернівецька область	100,0	17,0	80,0	3,0
Україна	100,0	23,0	64,0	13,0
<i>Вихід приплоду телят на 100 корів, гол</i>				
Закарпатська область	100,0	31,0	12,0	57,0
Івано-Франківська область	100,0	35,0	14,0	51,0
Львівська область	100,0	46,0	27,0	27,0
Чернівецька область	100,0	18,0	14,0	68,0
Україна	100,0	38,0	32,0	30,0
<i>Вихід приплоду поросят на 100 основних свиноматок, гол</i>				
Закарпатська область	100,0	48,0	28,0	24,0
Івано-Франківська область	100,0	43,0	36,0	21,0
Львівська область	100,0	52,0	29,0	19,0
Чернівецька область	100,0	45,0	28,0	27,0
Україна	100,0	41,0	31,0	28,0

Розраховано за даними [5].

- вищення продуктивності сільськогосподарських тварин і птиці та перспектив нарощування поголів'я;
- обґрунтування економічно-ефективних, екологічно-безпечних та соціально прийнятних моделей розміщення, спеціалізації, концентрації галузей тваринництва з врахуванням зональних ресурсних умов;

- техніко-економічне обґрунтування і науковий супровід формування кластерних структур;
- обґрунтування з врахуванням новітніх безпекових загроз (потреби продовольчого і сировинного забезпечення армії, потенційні масштаби чисельності внутрішніх біженців, вірогідність ескалації воєнного конфлікту тощо) структурних параметрів продовольчих балансів;
- проектування екологічно-стійких агроландшафтів.

Формування інноваційно-орієнтованої моделі функціонування галузі тваринництва генеруватиме наступні позитивні екстерналії соціально-економічного розвитку сільських територій:

- зростання рівня зайнятості і доходів завдяки диверсифікації виробництва;
- зростання рівня реалізації ресурсного потенціалу сільських територій;
- відродження унікальних традицій виробництва місцевих видів тваринницької продукції;
- зміцнення економічних основ самодостатності сільських громад;
- зростання інвестиційної привабливості сільських територій.

Висновки. 1. Результативна реалізація одного із ключових пріоритетів держави – забезпечення сталості сільського розвитку – можлива лише за умови здійснення раціональних структурних змін у аграрній сфері, що базувались би на оптимальному поєднанні галузей рослинництва і тваринництва й інноваційно-орієнтованому їх веденні та формуванні на цій основі диверсифікації господарської діяльності, активізації підприємницької діяльності селян, становлення багатofункціональності сільських територій.

2. Деструктивний вплив деформованої і неефективної галузевої структури сільськогосподарського виробництва з домінуванням його рослинницького, переважно експортно-орієнтованого, сегменту на розвиток сільської економіки особливо відчутно дається взнаки на регіональному і місцевому рівнях.

3. Карпатський регіон, за умови запровадження науково-обґрунтованих систем ведення сільськогосподарських галузей та створення сприятливого інституційно-економічного середовища, уже в середньостроковій перспективі спроможний забезпечити зростання обсягів виробництва кормових культур – на 40-43 %, молока – в 1,5-1,7 рази, м'яса – в 1,6-2,1 рази, яєць – на 10-12%. На даний час ведення галузей тваринництва на всьому низькому рівні забезпечує виконання притаманних їм продовольчої, соціальної і економічної й екологічної функцій.

4. Зростання ефективності розвитку тваринництва та рівня конкурентоспроможності його продукції можливе лише на основі запровадження інноваційних підходів господарювання, що передбачають адаптацію систем

ведення галузей до зональних ґрунтово-кліматичних умов, врахування реалій соціально-економічного розвитку сільських територій регіону, сформованих структурних організаційно-виробничих особливостей регіонального АПВ.

Список використаних джерел

1. Мазуренко О. В., Ковальова Г. В. Шляхи підвищення ефективності виробництва тваринницької продукції / О. В. Мазуренко // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 41-42.
2. Береговий В. К. Проблеми продовольчої безпеки України / В. К. Береговий // Економіка АПК. – 2011. – №5. – С. 77.
3. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – С. 61.
4. Безуглий М. Д. Сучасний стан реформування аграрно-промислового комплексу України / М. Д. Безуглий, М. В. Присяжнюк. – К. : Аграр. наука, 2012. – С. 19-20.
5. Тваринництво України: 2013 рік : стат. зб. – К., 2014. – С. 197-210.

Sedilo H. M., Kotko N. M. Forming of innovation-oriented model of functioning of animal husbandry as precondition to provision of sustainable agricultural development of Carpathian region.

Article specifies factors, which affect define the perspectives of realization of potential of efficiency increase in animal husbandry, as precondition to formation multifunctionality of rural areas. Implementation of innovative approaches of management connected with adaptation of systems of performance of branch management to zonal soil-climatic conditions, necessity of accounting of local social-economic realities of rural development and formed structural organizational-production characteristics of regional agricultural production. Key words: rural areas, rural development, branches animal husbandry, branch structure, innovation-oriented model of agricultural development.

Седіло Г. М., Котько Н. М. Формирование инновационно-ориентированной модели функционирования отрасли животноводства как предпосылка обеспечения устойчивости сельского развития Карпатского региона.

Конкретизированы факторы, влияние которых обуславливает перспективы реализации потенциала роста эффективности животноводства как предпосылки становления многофункциональности сельских территорий. Внедрение инновационных подходов хозяйствования увязывается с адаптацией систем ведения отраслей к зональным почвенно-климатическим условиям, необходимостью учета местных социально-экономических реалий сельского развития и сложившихся структурных организационно-производственных особенностей регионального АПВ. Ключевые слова: сельские территории, сельское развитие, отрасли животноводства, отраслевая структура, инновационно-ориентированная модель агропромышленного развития.